

STAN BADAŃ ONOMASTYCZNYCH
W POLSCE I NA ŚWIECIE
[ONOMASTIC RESEARCH IN POLAND
AND IN THE WORLD]

JOANNA SZCZEPAŃSKA
joanna.szczepanska@serbski-institut.de
ORCID: 0000-0002-0805-7883
Serbski institut/Sorbisches Institut
Cottbus/Chóšebuz, Niemcy

<https://doi.org/10.17651/ONOMAST.66.22>
Onomastica LXVI, 2022
PL ISSN 0078-4648

DOLNOSERBSKE MJENJA | NIEDERSORBISCHE NAMEN
— SERWIS INTERNETOWY POŚWIĘCONY
DOLNOŁUŻYCKIM NAZWOM WŁASNYM*

POPULARYZACJA WIEDZY NA TEMAT JĘZYKA MNIEJSZOŚCIOWEGO
W DWUJĘZYCZNYM ŚRODOWISKU

Słowa tematyczne: dolnołużycki, niemiecki, dwujęzyczność, toponimy, antropimimy

1. WPROWADZENIE

Od marca 2020 roku na dwujęzycznej stronie internetowej dolnoserbski.de / niedersorbisch.de, prezentującej zasoby z różnych dziedzin języka dolnołużyckiego, znajduje się również moduł Dolnoserbske mjenja/Niedersorbische Namen (<https://dolnoserbski.de/mjenja>) poświęcony nazwom własnym. Jest on wynikiem wieloletniej działalności pracowników Instytutu Łużyckiego. Jako jedną z motywacji do jego utworzenia można wymienić zapytania dotyczące nazwisk, nazw miejscowości czy ulic ze strony zarówno osób prywatnych, jak i instytucji. Ponadto w ostatnich latach w związku z nowymi unormowaniami

---

* Serwis Dolnoserbske mjenja | Niedersorbische Namen powstał jako efekt pracy zespołu. Na szczególne podziękowania zasługują współautorzy jego koncepcji Hauke Bartels, Fabian Kaulfürst i Marcin Szczepański. Za celne i pomocne uwagi w trakcie pisania artykułu autorka jest wdzięczna Marcinowi Szczepańskiemu i Christianowi Zschieschangowi.

Projekt Inventarisierung niedersorbischer Orts- und Personennamen/Informationsdatenbank Eigennamen (Inwentaryzacja dolnołużyckich nazw miejscowych i osobowych/Baza informacji o nazwach własnych), dzięki któremu powstał serwis, był finansowany ze środków Fundacji Narodu Łużyckiego (Założba za serbski lud / Stiftung für das sorbische Volk).

prawnymi¹ konieczne stało się stworzenie dwujęzycznej listy urzędowej nazw miejscowości łużyckiego obszaru osadniczego w Brandenburgii (Kaulfürst, Nowak, 2018). Na potrzeby rozszerzenia leksykalnej bazy danych, będącej podstawą narzędzia do automatycznego sprawdzania pisowni², nazwy własne zostały też wyekscerpowane ze słowników. Zebrany materiał postanowiliśmy³ uporządkować, ujedynolnić, uzupełnić i opublikować w formie hipertekstowej, bogato opatrzonej w odnośniki do dalszych źródeł⁴.

Podkreślić należy, że nazwy łużyckie są bardzo dobrze zbadane i poświęcono im wiele publikacji i leksykonów. Jak pisze Inge Bily (2014) we wprowadzeniu do tematyki nazw miejscowych w serwisie SORABICON, „Die Ortsnamen der Lausitzen sind sehr gut erforscht und in wissenschaftlichen sowie populärwissenschaftlichen Kompendien allgemein zugänglich, vgl. z. B. die Arbeiten von Ernst Eichler (z. T. in Zusammenarbeit mit Hans Walther), Walter Wenzel oder Siegfried Körner”. Niemniej właśnie ta obfitość i niejednorodność źródeł (poza przytoczonymi opracowaniami naukowymi nazwy własne są również hasłami w słownikach języka dolnołużyckiego czy mniej lub bardziej aktualnych spisach urzędowych) sprawiają, że przeciętnemu użytkownikowi języka trudno jest odnaleźć aktualną formę danej nazwy. Niekompletne bądź przestarzałe są również opracowania normatywne dotyczące czy to ortografii, czy odmiany nazw własnych. W czasach, kiedy coraz więcej osób czerpie informacje z internetu, do którego ma dostęp w dowolnym momencie w swoim telefonie komórkowym, popularyzacja wiedzy również może odbywać się tym kanałem. Nie do przecenienia jest przy tym możliwość bieżącej aktualizacji, wprowadzania poprawek i sprostowań oraz eliminacji błędów.

W założeniu serwis ma ułatwić odnajdywanie właściwych form. Jednocześnie powstała baza danych może posłużyć (i już jest w tym celu wykorzystywana mimo swej niekompletności) do rozpoznawania nazwanych podmiotów (*named entities*) w tekstach dolnołużyckich. Serwis Dolnosersbske mjenja/Niedersorbische Namen nie ogranicza się jednak tylko do kompilacji informacji z dotychczas istniejących źródeł. Z jednej strony są one przed publikacją weryfikowane i w razie potrzeby korygowane, z drugiej — wzbogacane o nowe elementy, na przykład o brakujące w dotychczasowych opracowaniach wzorce fleksji dla każdej z nazw.

---

¹ Chodziło między innymi o wytyczone na nowo granice łużyckiego obszaru osadniczego. Kwestie te były przedmiotem ustawy landtagu Brandenburgii o uporządkowaniu praw Łużyczan na jej obszarze, tzw. Sorben/Wenden-Gesetz — SWG z 1994 roku (Gesetz über die Ausgestaltung der Rechte der Sorben/Wenden im Land Brandenburg vom 7. Juli 1994, GVBl.I/94, [Nr. 21], S.294, <https://bravors.brandenburg.de/gesetze/swg>).

² <https://dolnosersbski.de/ortografija/kontrola> (dostęp: 10.11.2022).

³ Wszyscy uczestnicy projektu są wymienieni pod adresem <https://dolnosersbski.de/mjenja/informacije#wobzelanje> (dostęp: 10.11.2022).

⁴ Stale rozszerzana lista źródeł znajduje się pod adresem <https://dolnosersbski.de/mjenja/informacije#zredla> (dostęp: 10.11.2022).

2. ZAWARTOŚĆ SERWISU

Obecnie w serwisie znajdują się:

- 1) nazwy ponad 1000 jednoznacznie zidentyfikowanych miejscowości bądź jednostek administracyjnych w Brandenburgii oraz ponad 100 w Saksonii;
- 2) ponad 2500 nazwisk i ponad 100 imion;
- 3) w sumie ok. 18 000 dolnołużyckich nazw i pochodzących od nich form, większość opatrzona pełnymi tabelami fleksyjnymi;
- 4) ponad 10 000 nazw niemieckich i około 200 ich górnołużyckich odpowiedników;
- 5) około 150 objaśnień nazw (prototypy);
- 6) ponad 13 000 odnośników do źródeł naukowych;
- 7) ponad 4000 linków do zewnętrznych baz danych (Geonames, GND, OpenStreetMap, Wikidata, Wikipedia⁵, Witaj, Archiv verschwundener Orte, Historisches Ortsverzeichnis von Sachsen).

Ten zasób można oczywiście przeszukiwać. Możliwe jest wyszukiwanie proste przez wpisanie nazwy dolnołużyckiej bądź niemieckiej, przy czym w przypadku nazw dolnołużyckich można zawęzić kwerendę do określonego typu. Jako opcję można również wybrać szukanie wśród nazw, które wyszły z użycia (włączając przestarzałe warianty ortograficzne) bądź funkcjonują jedynie w dialektach czy mowie potocznej. Wyniki prezentowane są z podziałem na kategorie nazw. Można też zastosować wyszukiwanie kompleksowe, z gwiazdką zastępującą dowolne znaki, co pozwala na odnalezienie np. określonych rdzeni, sufiksów czy prefiksów. W tym przypadku warto zawęzić wyszukiwanie do jednego typu nazw, ponieważ wyniki podawane są bez podziału na kategorie. Możliwy jest także alternatywny dostęp do danych (a przynajmniej do części z nich). Na podstronie zawierającej informacje o projekcie znajdują się linki pozwalające na pobranie plików z najważniejszymi danymi w postaci tabelarycznej⁶. Dla osób zainteresowanych badaniami lingwistycznymi ten sposób dostępu może być szczególnie przydatny.

Po wyszukaniu danej nazwy można przejść na poświęconą jej stronę. I tu ważna uwaga: w przypadku nazw miejscowości i jednostek administracyjnych autorzy serwisu nie zdecydowali się jak dotąd na potraktowanie ich w oderwaniu od obiektów, które nazywają. Oznacza to, że nazwa, np. *Brjazyna*, jest przypisana do konkretnych określanych przez nią miejscowości, z których każdej poświęcona jest osobna podstrona. Jest to praktyka spotykana również w dotychczasowych tradycyjnych opracowaniach, stanowi ułatwienie dla tych użytkowników,

---

⁵ Z Wikipedią serwis jest związany także przez dodany do struktury bazy Wikidata nowy element: Lower Sorbian place name ID.

⁶ <https://dolnoserbski.de/mjenja/informacije#alternatiwny-psistup> (dostęp: 10.11.2022).

którzy są przede wszystkim zainteresowani nazwą bądź nazwami konkretnego miejsca.

Dane prezentowane w zapisie dotyczącym jednej miejscowości można podzielić na trzy główne typy:

1) identyfikujące miejsce (nazwy dolnołużyckie, niemieckie i — od stycznia 2022 roku — górnołużyckie dla miejscowości na terenie Saksonii, administracyjne określenie, koordynaty geograficzne);

2) językowe (formy pochodne, np. nazwy mieszkańców i przymiotniki, tabele fleksyjne dla aktualnych form);

3) odnośniki do źródeł w postaci linków do słowników i innych serwisów lub jako noty bibliograficzne.

Nieco inaczej wygląda układ danych dla imion i nazwisk. Należy podkreślić, że głównym źródłem nazwisk jest słownik Arnošta Muki (1926–1928), jednakże jak na razie opublikowane zostały tylko te, które występują też w opracowaniach W. Wenzla (1987–1994, 1999, 2004). W tym przypadku nazwisko prezentowane jest jako forma abstrakcyjna, nie nazwa konkretnej osoby. Poza nazwiskiem dolnołużyckim zamieszczone są również możliwe niemieckie odpowiedniki (na temat ekwiwalentów nazwisk zob. rozdział „Wpływ wielojęzyczności i wielokulturowości na dane onomastyczne”). Również tutaj przedstawione są powiązane formy nazwiska oraz odnośniki do dalszych źródeł. Ponadto serwis notuje znanych nosicieli danego nazwiska, odsyłając do poświęconych im stron internetowych.

W niektórych przypadkach, zarówno jeśli chodzi o toponimy, jak i o antroponimy, prezentowane jest też objaśnienie nazwy. Część serwisu poświęcona etymologii została przygotowana przez C. Zschieschanga i jest dokładniej przedstawiona w artykule jej poświęconym (Zschieschang, 2022).

3. TRUDNOŚCI WYNIKAJĄCE Z DWUJĘZYCZNOŚCI

Można by się spodziewać, że przy tak obfitych źródłach stworzenie serwisu nie powinno nastęrczać trudności. Niemniej poza dość oczywistymi zagadnieniami, jak konieczność porównywania informacji z różnych zasobów czy identyfikacji obiektów, w tym przypadku występują również problemy wynikające ze specyficznej sytuacji języka dolnołużyckiego jako mniejszościowego w niemieckim otoczeniu. Cała strona dolnoserbki.de / niedersorbisch.de jest dwujęzyczna, tzn. jako języki opisu równorzędnie traktowane są dolnołużycki i niemiecki. Ograniczenie się tylko do języka łużyckiego znacząco zmniejszyłoby krąg odbiorców i mocno utrudniło dostęp do informacji osobom, najczęściej niemieckojęzycznym, które dolnołużyckiego dopiero się uczą. Jednocześnie język dolnołużycki nie dysponuje gotową, pełną terminologią onomastyczną. Mamy

tu do czynienia z problemami dotyczącymi języka opisu. Druga kategoria problemów wynika z jakości samych danych i związana jest bezpośrednio z funkcjonowaniem dolnołużyckiego jako języka mniejszości.

4. DWUJĘZYCZNOŚĆ NA POZIOMIE OPISU

W przypadku języka opisu główną trudnością okazał się brak ugruntowanej dolnołużyckiej terminologii onomastycznej. Podejmowane były już co prawda próby stworzenia czy usystematyzowania terminologii górnołużyckiej (zob. np. Petr, 1969), jednak nie odzwierciedlają one najnowszego stanu i nie mają odniesienia do listy terminów onomastycznych ICOS. Ponadto większość prac dotyczących nazw własnych na Łużycach powstała w języku niemieckim, więc proponowane lużyckie terminy nie weszły do powszechnego użycia. Przy wykorzystaniu dostępnych źródeł i w odniesieniu do niemieckojęzycznej listy terminów onomastycznych (Linsberger, Hausner, b.d.) stworzona została stosunkowo ograniczona lista dolnołużyckich terminów wykorzystywanych w serwisie⁷.

Procesu tworzenia takiej listy nie ułatwiają, z jednej strony, brak dyscypliny w przypadku terminologii niemieckiej⁸, z drugiej: niezgodność systemów opisu przejawiająca się w tym przypadku brakiem dolnołużyckich ekwiwalentów. Jako szczególnie jaskrawy przykład może posłużyć szeroko używany w onomastyce niemieckiej termin *Ortsname*. Na liście ICOS jest to synonim toponimu, który w praktyce był (i jest) powszechnie używany także w opracowaniach dotyczących wyłącznie nazw miejscowości⁹. Proponowany przez ICOS dla nazw miejscowości termin *Siedlungsname* dopiero zaczyna przenikać do literatury onomastycznej. Wynika to zapewne z szerokiego znaczenia słowa *Ort*, które może odpowiadać zarówno polskiemu *miejsce*, jak i *miejsceowość* (tu bywa czasem zastępowane słowem *Ortschaft*, zob. np. Kaulfürst, Nowak, 2018). W języku dolnołużyckim istnieje jedynie odpowiednik o znaczeniu ‘miejsce’ (*městno*), brak natomiast słowa oznaczającego ‘miejsceowość’. Używany w tym znaczeniu termin *Ort* był tłumaczony jako odpowiednio *město* (pol. *miasto*, ekwiwalent przede wszystkim

⁷ Zob. <https://dolnoserbski.de/mjenja/informacije#zapsimjesa> (dostęp: 10.11.2022).

⁸ E. Eichler (2002) pisze o onomastycznej terminologii lużyckiej, odnosząc się również do niemieckiej: „Sie ist im Arbeitsgebiet leider uneinheitlich, selbst grundlegende Termini wie *Ortsname*, *Toponym* usw., werden unterschiedlich gebraucht. Eine durchgehende Beachtung der internationalen slavistischen onomastischen Terminologie vom Jahre 1983 kann nicht beobachtet werden; es herrscht wie auch sonst in deutschen onomastischen Arbeiten ein Pluralismus”. Zob. też np. Witkowski, 1995 (szczególnie godna uwagi jest nota redakcyjna na s. 293).

⁹ Dla miejscowości lużyckich zob. np.: „Slawische Ortsnamen zwischen Saale und Neiße“ (Eichler, 1985–1993), „Ortsnamenbuch der Niederlausitz“ (Körner, 1993), „Niederlausitzer Ortsnamenbuch“ (Wenzel, 2006). Wszystkie wymienione opracowania odnoszą się wyłącznie do nazw miejscowości, nie zaś do szeroko pojętych toponimów.

niem. *Stadt*) bądź *wjas* (pol. *wieś*, niem. *Dorf*). Z jednej strony zdecydowaliśmy się na zachowanie tego precyzyjnego rozróżnienia w opisach konkretnych miejscowości, z drugiej — na użycie w opisie kategorii (oraz w przypadku miejscowości obecnie nieistniejących, których status jest trudno ustalić) dolnołużyckiego odpowiednika dla proponowanego przez niemieckich tłumaczy listy ICOS pojęcia *Siedlung* (dolnołużycki *sedlišćo*).

Niezgodność systemów opisu daje się zauważyć również na poziomie ontologicznym. W języku dolnołużyckim występują kategorie nieprzekładalne na język niemiecki, szczególnie dotyczące nazw osobowych (żeńskie formy nazwisk, np. *Šejcowa*, *Starosćina*, odnazwiskowe nazwy gospodarstw, członków rodzin, np. *Šejcójc*, *Šejcowe*, *Starosćic*, *Starosćine*). W przypadku nazwisk w ogóle trudno mówić o ekwiwalentach (choć ze względu na sytuację języka łużyckiego użycie tego pojęcia wydaje się uprawnione, o czym dalej), ale dla tych konkretnych form nazwisk jest to całkowicie niemożliwe i wymagałoby podania odpowiednich objaśnień dla niemieckojęzycznego użytkownika portalu¹⁰.

5. WPŁYW WIELOJĘZYCZNOŚCI I WIELOKULTUROWOŚCI NA DANE ONOMASTYCZNE

Zupełnie innym problemem było (i pozostaje) ustalenie normy dla nazw własnych, szczególnie dla nazwisk. Język dolnołużycki ma wprawdzie sięgającą kilku wieków wstecz bogatą tradycję piśmienniczą, jednak aż do początku XX wieku w dużej mierze posługiwał się w zapisie przede wszystkim zestawem znaków używanych w języku niemieckim, co nie zawsze pozwalało na dostateczne rozróżnienie np. w kwestii miękkości, i tak np. zapis *fch* mógł oznaczać zarówno dzisiejsze *š* (odpowiadające najczęściej dźwiękowi [ʃ]¹¹), jak i *s* (najczęściej wymawiane jako [ɛ]¹²). Większość nazwisk dolnołużyckich funkcjonowała ponadto przede wszystkim w warstwie mówionej języka, a jeśli była zapisywana, np. do celów oficjalnych (księgi metrykalne), to najczęściej przez urzędników niemieckojęzycznych, nieznających dolnołużyckiego. Stąd mówimy o niemieckich ekwiwalentach dolnołużyckich nazwisk: w książkach telefonicznych czy na listach lokatorów oraz oczywiście we wszelkich dokumentach urzędowych obecne są nazwiska pochodzenia łużyckiego: *Koal* lub *Kowal*, odpowiednik dolnołużyckiego *Kowal* (forma z *w* może wskazywać również na polskie pochodzenie nosiciela nazwiska); *Noack*, dolnołuż. *Nowak*; *Scheitz*, *Schötz*, *Schoetz*, dolnołuż. *Šejc* itd. Również dziś stosunkowo niewiele osób korzysta z prawa do

¹⁰ Zob. <https://dolnoserbski.de/mjenja/informacije#formy-mjenjow> (dostęp: 10.11.2022).

¹¹ Zob. <https://dolnoserbski.de/wugronjenje/tema/pismik-s2> (dostęp: 10.11.2022).

¹² Zob. <https://dolnoserbski.de/wugronjenje/tema/pismik-s1> (dostęp: 10.11.2022).

zapisu nazwiska w dokumentach urzędowych w języku dolnołużyckim, które gwarantuje ustawa z 1997 roku¹³. Często jest natomiast używanie odpowiednio w tekstach niemieckich niemieckiej formy nazwiska, w łużyckich — łużyckiej, przy czym w tym drugim przypadku mamy do czynienia z wtórną sorabizacją. O ile nazwiska typu *Nowak* czy *Kowal* nie sprawiają trudności, o tyle w tych zawierających głoski frykatywne, afrykaty czy zmiękczenia zdarza się znaczne rozchwianie normy czy nawet zapisy z historycznego punktu widzenia błędne i niezgodne z ustaleniami onomastów i etymologów. Zmarły w 2019 roku Erwin Merschenz (niemiecki zapis nazwiska) występował w dolnołużyckich publikacjach jako *Mjeršeńc* (ryc. 1), *Měršeńc* (ryc. 2) lub *Mjeršeńc* (ryc. 3).

Erwin Mjeršeńc

Farař Šwjela a naša Žylojska cerkwja

2006

Nacistam njejo se to zewšym spódobało, z kakeju zapalonošću se Šwjela zasaižuió za to serbske. nšedewšvm za

Ryc. 1. Źródło: Mjeršeńc, 2008, s. 140

Erwin Měršeńc

Bólosna njegluka w burskem žywjenju

Jo se to stało mjazy přédneju a drugeju swětoweju wójnu. Za ten cas ga su wšykne burja swóje žywności hyšći sami wobžěłali. Na pólach su měli wšake sorty trajdy, za wětšy žěl žyto, pšenicu a wows, teke kulki, rěpu, marchwej,

Ryc. 2. Źródło: Měršeńc, 2014, s. 39

¹³ Minderheiten-Namensänderungsgesetz vom 22. Juli 1997 (BGBl. 1997 II S. 1406). https://www.gesetze-im-internet.de/mindnam_ndg/BJNR140630997.html

Erwin Mjerseńc – psijaśel a ceptař

Před dvěma tyždnyjoma, 18. apryl, jo we starštwje 93 lět wumřel Erwin Mjerseńc ze Žyłowa.

Erwin Mjerseńc jo se narodil 1926. Jo učitel Žyłowje w serbskej fami-
lii. Wól małego jo wjele wó sluje-

wjednik pla LPG za kułbanje rostli-
nowe. Ale wón jo se teke dalej peda-
gogiski kułbal a študjował na
agrarneho inženjera. Z tym jo až do
političeskego přewroćenja był ten ku-
blar pla LPG. We licheń casu jo se
pak nadalje we jw a cerkwi angažo-

welejarjow gštwowal. Tak jo wšo za-
pópudnił. Tu, což jo wuknił a do-
žywał, jo Erwin Mjerseńc rad dalej
dawal. Jo był cas žyćenja ceptař, to
jo mił we lětwi. Ale při wšom jo se-
bje stawjeł žposarši pšmjeńk
wóbchowal. Rad jo tšotěnka, wuli-

welejarowanke ze Žyłowa
ne knižky za kułbdego, a
mił a staršy domon
Těle žinsa rada we nič
jogo glos slucham. Jo
mam před wócyam. A
žda, až mě pšlaczte pšlč

Ryc. 3. Źródło: Elikowska-Winklerowa, 2019, s. 2

Walter Wenzel w jednej z publikacji wywodzi tę formę nazwiska (*Merschenz*) od dolnołużyckiego imienia *Mjertyn* (niemieckie *Martin*, łacińskie *Martinus*) (1999, s. 172), w innej z kolei (2004, s. 280) zarówno niemieckie zapisy *Merschenz*, *Merschenz*, jak i *Mierschintz*, *Mirschenntz*, *Mirschentz* rekonstruuje jako *Měršeńc*, co wskazywałoby na pochodzenie od *Měršin* (inny dolnołużycki wariant tego rozpowszechnionego w kręgu kultury europejskiej imienia), od którego w pierwszej z wymienionych prac (1999, s. 176) wywodzi z kolei tylko zapis *Mirschenz* (*Merschenz* i *Mirschenz* są tam sobie przeciwstawione). W najstarszym z wykorzystywanych przez autorów serwisu opracowań (Wenzel, 1987–1994) autor wywodzi zarówno formę *Měršeńc*, jak i *Miršeńc* od pochodzących z tego samego źródła dwóch zapisów *Merschenz* (t. 2/2, s. 16, 25). W sumie mamy do czynienia z pięcioma wariantami zapisu w wersji dolnołużyckiej tego samego niemieckiego nazwiska pochodzenia łużyckiego.

Innym przykładem może być współczesna dolnołużycka wersja nazwiska zapisywanego w języku niemieckim jako *Zerna*. W tym zapisie zniknęło zmiękczenie *n*. Przy wtórnej sorabizacji nazwisko zaczęto odtwarzać również w dolnołużyckim jako *Cerna*, nie zaś jako poprawne *Cernja* (zob. Wiczorek, 2016). Przy tworzeniu serwisu tego typu wątpliwości były brane pod uwagę, przy czym nie można zlekceważyć uzusu: w przypadku niektórych osób i rodzin przyjął się wariant zapisu, który niekoniecznie zgadza się z najnowszą wiedzą i regułami pisowni, jednak błędem byłoby jego odrzucenie (podobnie jak pisanego przez *y* nazwiska *Zamoyski* w języku polskim). Stąd mogą równolegle występować *Kósyk* i *Kosyk* czy też *Šwjela* obok *Šwěla*. W serwisie docelowo znajdują się różne warianty, ale wymaga to jeszcze dalszej pracy i opisu.

Problemy z ustaleniem dzisiejszego wariantu ortograficznego nazw miejscowości, który można prezentować jako normę, występowały znacznie rzadziej, głównie dzięki wcześniejszym pracom na tym polu. Tym, co w niejednym przypadku sprawiało trudności, było ustalenie właściwego wzorca fleksyjnego czy derywacyjnego. Bogactwo dialektów dolnołużyckich i stosunkowo rzadkie poświadczenia w tekstach nazw wielu mniejszych czy peryferyjnych miejscowości sprawiły, że w prezentowanych tabelach fleksyjnych zdarzają się oboczności (ryc. 4 i 5).

	sg
nom	Gubin
gen	Gubina
dat	Gubinu Gubinoju
acc	Gubin
instr	Gubinom
loc	Gubinje Gubinu

Ryc. 4. Źródło: <https://dolnoserbki.de/mjenja/pokaz/4969400> (dostęp: 10.11.2022)

Zabrod

gmejnski žěł Gmejny Halštrowska Hola / Elsterheide

w serbskem sedleńskem rumje w Sakskej*

górnoserbske mě: **Zabrod**

nimske mě: **Sabrodt**

pšestarjete nimske formy: **Sabrod, Wolfsfurt**

zwězana leksika

Ryc. 5. Źródło: <https://dolnoserbki.de/mjenja/pokaz/1945294> (dostęp: 10.11.2022)

Ostatnim zagadnieniem, na które warto zwrócić uwagę, jest dwujęzyczność nazw we współczesnej oficjalnej odmianie języka. Jako przykład niech posłuży Chociebuż, stolica Dolnych Łużyc. Miasto, jako jednostka administracyjna należące do łuzycyckiego obszaru osadniczego w Brandenburgii, zdecydowało się na używanie w języku niemieckim nazwy *Stadt Cottbus/Chóšebuz* i odpowiednio w dolnołużyckim *Město Cottbus/Chóšebuz* lub niezależnie od języka

po prostu *Cottbus/Chóšebuz*, co zostało zapisane w statucie miasta¹⁴. Obecność nazwy dolnołużyckiej w niemieckojęzycznych tekstach na pewno spełnia swoje zadanie, zwracając uwagę na dwujęzyczność i dwukulturowość miasta i regionu, jednak z punktu widzenia serwisu dotyczącego dolnołużyckich nazw własnych trudno jednoznacznie zinterpretować taką konstrukcję (obecnie w serwisie jako nazwa dolnołużycka widnieje *Město Chóšebuz*, bez elementu *Cottbus*¹⁵; słuszność tego rozwiązania może być kwestionowana). Dodatkowo w przestrzeni publicznej zdarzają się niezbyt zręczne zestawienia i powtórzenia obu nazw, jak np. na szyldzie dworca kolejowego, widoczne na załączonym zdjęciu (ryc. 6).

Ryc. 6. Fot. Joanna Szczepańska

6. PRZYSZŁOŚĆ SERWISU

Autorzy serwisu w przypadku części przedstawionych wyżej trudności znaleźli już satysfakcjonujące rozwiązania, inne będą wymagały dalszych prac. Już w 2022 roku rozpoczną się w Instytucie Łużyckim projekty poświęcone m.in.

¹⁴ Hauptsatzung der kreisfreien Stadt Cottbus/Chóšebuz. Amtsblatt für die Stadt Cottbus/Chóšebuz (Amtske łopjeno za město Cottbus/Chóšebuz) Nr. 10/2016 vom 26.11.2016. <https://www.cottbus.de/aktuelles/ortsrechtssammlung/satzung.pl?id=297>

¹⁵ Zob. <https://dolnoserbski.de/mjenja/pokaz/2897177> (dostęp: 10.11.2022).

analizie korpusów tekstowych, również pod kątem występujących w nich onimów. Wiąże się to ze znacznym postępowaniem w opracowywaniu korpusu dolnołużyckiego (Bartels, 2020). Z jednej strony przewiduje się identyfikację i oznaczenie nazw własnych w tekstach korpusowych i rozszerzanie na tej podstawie istniejących onomastycznych baz danych, z drugiej zaś — powiązanie nazw znajdujących się w serwisie z odpowiednimi miejscami w tekstach. Sam serwis będzie wzbogacany o dalsze kategorie nazw (np. nazwy ulic, działek, innych obiektów geograficznych), a także o toponimy z terenów spoza Dolnych Łużyc (pierwszą taką grupą były dolnołużyckie nazwy miejscowości w Saksonii opublikowane w internecie na początku 2022 roku). Planowane jest także uzupełnianie dotychczasowego materiału o kolejne nazwy (i związane z nimi leksykę) wraz z objaśnieniami.

Serwis zyskał już pozytywny oddźwięk wśród społeczności lokalnej. Do Instytutu Łużyckiego trafiają pytania związane z jego funkcjonowaniem i rozwojem, np. o możliwość zamieszczenia również nagrań dźwiękowych bądź innych wskazówek dotyczących wymowy znajdujących się w nim jednostek leksykalnych. Nazwy własne, zwłaszcza obecne w przestrzeni publicznej toponimy, są nie tylko częścią systemu językowego, ale też łużyckiej tożsamości. Ze względu na ich znaczenie popularyzacja i pogłębianie wiedzy onomastycznej pozostaje istotnym elementem dalszych przedsięwzięć Instytutu.

LITERATURA

- Bartels, H. (2020). Das niedersorbische Globalkorpus als Ziel einer ganzheitlichen Konzeption zum Aufbau von Textkorpora. *Lětopis*, 67(2), 4–44.
- Bily, I. (2014). Ortsnamen. W: F. Schön i D. Scholze (red.), *Sorbisches Kulturlexikon* (wersja online). Bautzen: Domowina-Verlag. https://www.sorabicon.de/kulturlexikon/artikel/prov_nq4_jcb_f3b/
- Eichler, E. (1985–1993). Slawische Ortsnamen zwischen Saale und Neiße T. 1–4. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Eichler, E. (2002). Onomastische Terminologie. W: E. Rzetelska-Feleszko, A. Cieślíkowa i J. Duma (red.), *Słowiańska onomastyka. Encyklopedia* (t. 1, s. 85). Warszawa–Kraków: Towarzystwo Naukowe Warszawskie.
- Elikowska-Winklerowa, M. (2019). Erwin Mjeršeńc — pšijašel a ceptaš. *Nowy Casnik*, 70(18), 2.
- Linsberger, A. i Hauser, I. (b.d.). *Liste Onomastischer Schlüsseltermini*. <https://icosweb.net/wp-content/uploads/2019/05/ICOS-Terms-de.pdf> (dostęp: 9.03.2022).
- Kaulfürst, F. i Nowak, M. (2018). *Ortschaften im angestammten Siedlungsgebiet der Sorben/Wenden im Land Brandenburg = Mjenja wobydlenišćow w starodawnem sedleńskem rumje Serbow w kraju Bramborska*. Budyšin: Ludowe Nakładnistwo Domowina.
- Körner, S. (1993). *Ortsnamenbuch der Niederlausitz*. Berlin: Akademie Verlag.
- Měršeńc, E. (2014). Bólosna njejluka w burskem žywjenju. W: H. Adam (red.), *Serbska Pratyja 2015* (s. 39). Budyšin: Ludowe Nakładnistwo Domowina.
- Mjeršeńc, E. (2008). Faraf Šwjela a naša Žylojska cerkwja. W: *Ze žywjensja na lanže: pratyjarje wulicuju* (s. 140). Budyšin: Ludowe Nakładnistwo Domowina. (Oryginalna praca opublikowana w 2006 r.).

- Muka, A. (= Mucke, E.). (1926–1928). *Słownik dolnosorbskeje rěcy a jeje narěcow / Wörterbuch der niederwendischen Sprache und ihrer Dialekte* (t. 1–3). Praha: Česká akademie věd a umění.
- Petr, J. (1969). Lužickosrbská onomastická terminologie. *Zpravodaj Mistopisné komise ČSAV*, 10, 538–552.
- Wenzel, W. (1987–1994). *Studien zu sorbischen Personennamen* (t. 1–3). Bautzen: Domowina-Verlag.
- Wenzel, W. (1999). *Lausitzer Familiennamen slawischen Ursprungs*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Wenzel, W. (2004). *Niedersorbische Personennamen aus Kirchenbüchern des 16. bis 18. Jahrhunderts*. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Wenzel, W. (2006). *Niederlausitzer Ortsnamenbuch*. Mit einem Exkurs zur Siedlungsgeschichte und 8 mehrfarbigen Karten. Bautzen: Domowina-Verlag.
- Wieczorek, G. (2016). *Kak pisaś — Cerna abo Cernja? Wót problemow ze serbskimi mjenjami*. *Nowy Casnik*, 67(50), 8.
- Witkowski, T. (1995). Probleme der Terminologie. W: E. Eichler, G. Hilty, H. Löffler, H. Steger i L. Zgusta (red.), *Namenforschung / Name studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique* (t. 1, s. 288–294). De Gruyter.
- Zscheschang, C. (2022). Onomastykon dla každego — o modułowej strukturze artykułůw hasłowych w serwisie Dolnosorbske mjenja | Niedersorbische Namen [Onomasticon for everyone: about a modularized structure of entries in the Dolnosorbske mjenja | Niedersorbische namen online service]. *Onomastica*, 66, 341–353.

SUMMARY

DOLNOSERBSKE MJENJA | NIEDERSORBISCHE NAMEN —
INTERNET SERVICE DEDICATED TO LOWER SORBIAN PROPER NAMES.
PROMOTING KNOWLEDGE OF THE MINORITY LANGUAGE IN A BILINGUAL ENVIRONMENT

In 2020, a decision was made at the Sorbian Institute to upgrade the dolnosorbski.de | niedersorbisch.de website with an additional section dedicated to the study of proper names in the Lower Sorbian language. Based on the former studies conducted at the Institute, the new section organises the onomastic material in a highly convenient, hypertextual form. Bearing in mind the multicultural context of the project, the Institute had to address several issues concerning, for example, the functional relationship between the Sorbian and German variants of a proper name, spelling standardisation (e.g. surnames), the lack of compatible word-formation processes, or a multilingual user interface. Additionally, the Institute intends to upgrade the resources of the section with exonyms and other types of onyms. However, due to the geopolitical conditions in Lusatia and the complicated nature of the relationship between the Lower Sorbian language with German and the Upper Sorbian language, this is a highly challenging task. Name research in the Lower Sorbian text corpus is also planned.

Keywords: Lower Sorbian, German, bilingualism, toponyms, anthroponyms